תלמוד בבלי · אחרונים · שפת אמת · סדר זרעים

שפת אמת על ברכות

רבי יהודה ליב אלתר מגור

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שפת אמת על ברכות

רבי י־הודה ליב אלתר מגור

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שפת-אמת-על-ברכות/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

פרק מאמתי קורין

דף ב.

במשנה מאימתי קורין כו' משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן י"ל משום דאסור לאכול קודם ק"ש ותפלה להכי קתני נכנסין כלומר רשאין לאכול שנטהרו מטומאתן וכדקתני בברייתא משעה שהכהנים מטוהרים לאכול] וכמ"ש מהרש"א לקמן (ע"ב בתוס' ד"ה משעה) ע"ש, ולא כמו שנסתפק הצל"ח לומר דהכהנים יהיו רשאין לאכול תרומה קודם ק"ש ותפלה כיון שאכילת תרומה מצוה היא ולדבריו שבתות ויו"ט ג"כ נימא הכי כיון דאיכא מצוה באכילתן ובב"י או"ח (סי' רס"ז) וכן במג"א שם (ס"ק ב') מבואר דגם בע"ש אסור לאכול קודם ק"ש ע"ש. גם לא ס"ל למהרש"א לחלק כמ"ש בחי' הרי"מ דאכילת תרומה שאני משום דחשיב עבודה כעבודת המקדש. אכן בתוס' רעק"א ז"ל במשניות הקשה על דברי המהרש"א דלמא לאכול דמתניתין היינו טעימה ורצה להוכיח מדבריו דלא כמ"ש המג"א (סי' רל"ה ס"ק ד') להוכיח מדברי התוס' דלקמן (ד: ד"ה וקורא) דדוקא סעודה אסור אבל טעימה שרי ע"ש. אבל בתוס' נראה עיקר כדעת המג"א ע"ש [וכן הט"ז שם (ס"ק ג') התיר טעימה] ומה שהקשה דאי כוונת התוס' לאסור רק קביעות סעודה מתניתין היא פ"א דשבת. תימא על הגאון דהא מתני' דמפסיקין לק"ש י"ל דקאי אחברים שעוסקין בתורה ע"ש בגמ' ובפי' הרע"ב. ובפיה"מ להרמב"ם שם. וא"כ י"ל דבק"ש לא גזרו באכילה כמ"ש הט"ז (סי' רל"ה ס"ק ג') משום דרגיל לקרות ק"ש קודם שכיבה. או כמ"ש הפנ"י משום דעיקר מצות ק"ש בתורה קודם שכיבה מדכתי' ובשכבך ע"ש משא"כ בתורה דמיירי בדליכא שהות אח"כ לקרוא ק"ש כמ"ש הר"ן שם] אכן קושיתו על המהרש"א נראה לתרץ דלשון לאכול לא משמע טעימה גם בתרומתן משמע עיקר התרומה דאורייתא דהיינו תרומת דגן א"כ אכילה דידי' אסור. מיהו למ"ש בשו"ע (סי' רל"ב סעי' ג') ובמג"א שם דכביצה נקרא טעימה אף בפת א"כ שייך בי' לשון לאכול וא"כ יפה הקשה. וי"ל דכזית פת באמת ס"ל לתוס' דאסור וכן משמע קצת לשון קיצור פסקי תוס' שם דאסור לאכול תחילת סעודה וכזית פת הוי חחילת סעודה. אבל אכילת פירות דאפי' הרבה נקרא טעימה (כמ"ש בשו"ע שם] ולא הוי התחלת סעודה י"ל דמותר. אבל במג"א משמע דלא נחית לחלק בהכי:

שם עד סוף האשמורה הראשונה דברי ר"א כו'. לר"א וודאי נראה דקורא אח"כ כדין ק"ש של שחרית דתנן במשנה לקמן (ט:) הקורא מכאן ואילך לא הפסיד. וגם הברכות לא הפסיד כדאי' שם (י':) בגמ' אכן בדעת החכמים פירשו בתר"י דלאחר חצות אינו קורא כלל ואע"ג דמדאורייתא זמנה כל הלילה חכמים עשו גדר וסיג לעקור דבר מה"ת

כמו בשופר ובלולב בשבת ע"ש. ותמוה דלא דמי לשופר ולולב דחששו לחילול שבת ומצות שופר ולולב אינו דוחה שבת. אבל הכא לא שייך לומר דמשום חשש שיבטל פעם אחרת מצות ק"ש יאמרו חכמים שיבטל עכשיו המצוה דאורייתא לכתחילה **כן הקשה הפנ"י כאן והשאג"א (סי' ד') אך אי משום הא לא אריא שכן מצינו במנחות (מ"ד) לס"ד דר"ח דאם אין לו תפלין ש"י וש"ר אע"ג דא"מ זא"ז לא יניח כלום משום גזירה שמא יפשע. וכן בסוכה (י"ד:) דא"מ בנסרים משום גזירת תקרה אפי' אין לו סכך כשר ודוקא בשעת הסכנה התירו כדי שלא תשתכח תורת סוכה כמ"ש הריטב"א שם. אך במג"א (סי' תרכ"ט ס"ק כ"ב) לא משמע כן ע"ש. ויותר יש לתמוה ע"ד הר"י מהא דלקמן (ט.) דאמרי' רבנן פליגי עילווך ויחיד ורבים הלכה כרבים כו' להרחיק את האדם מן העבירה. ולדברי הר"י מאי נפ"מ כיון דמ"מ לרבנן אפי' בדיעבד לא יקרא אחר חצות שוב הלכה כרבים. אך למ"ש הש"ך ביו"ד (סי' רמ"ב) בהוראת או"ה דבדרבנן אמרי' כדאי הוא היחיד לסמוך עליו בשעת הדחק ולא בדאורייתא א"כ שפיר אמרי דאי לא פליגי בדאורייתא יכולין לסמוך אדר"ג בשעהידר כיון דאנוסין הוי. גם י"ל דבמקום אונס מודים רבנן לר"ג דקורא. אך לפמ"ש הרשב"א לקמן (ט') שעברו בפשיעה שוב קשה כנ"ל וצ"ע:** וגם אין סברא לומר דלר"א דס"ל דמה"ת זמנה עד סוף אשמורה הראשונה יקרא ק"ש כל הלילה אם לא קרא מקודם. ולחכמים דס"ל דזמן ק"ש מה"ת כל הלילה לא יקרא אחר חצות. לכן נראה יותר כדעת הפוסקים דגם לחכמים קורא כל הלילה כאדם הקורא בתורה וגם לא הפסיד הברכות אלא דלכתחלה חייבוהו לקרות קודם חצות. וכן משמעות הברייתא לקמן (ד:) חכמים עשו סייג שלא יאמר אדם אוכל קימעא ואשתה קימעא כו' דדוקא לכתחילה חייבוהו שלא לאחר כנ"ל. ומה שמיאן הר"י לפרש כן משום דהוי קשיא לי' דלכתחלה מסתמא גם ר"ג אית לי' האי סייג ועוד דהא קיי"ל כר"ג וקיי"ל דאסור לאכול ולישן כשהגיע זמן ק"ש ולכן פי' דפליגי לענין דיעבד. אבל אין זה מוכרח די"ל דר"ג פרושי קמפרש דת"ק הוי שמיע לי' דחכמים אמרו עד חצות ואתי ר"ג ומפרש דעד חצות דקאמרו לסייג היא. וגם הוא ס"ל הכי וליכא שלש מחלוקת. והלכה כר"ג דקאמר בגמ' לאפוקי מר"א היא. או י"ל דת"ק ור"ג פליגי בדברי החכמים וע"ז אמרו הלכה כר"ג כנ"ל: **שם** אם לא עלה עה"ש חייבין אתם לקרות. לפמ"ש לעיל דלר"א ג"כ הקורא מכאן ואילך לא הפסיד הברכות א"כ משמע דמ"מ חיובא ליכא לדידי'. ומינה נלמד ג"כ לק"ש של שחרית לדידן דזמנה עד ג' שעות דמכאן ואילך אינו מחויב לקרות. וכן משמע באמת לשון המשנה דלקמן (ט:) הקורא מכאן ואילך לא הפסיד דחיובא ליכא וכדקתני כאדם הקורא בתורה ולכן אמר להם ר"ג לבניו דלא קיי"ל כר"א וחייבין אתם לקרות. והיינו

דקתני שבאו מבית המשתה שהי' קשה להם הקריאה ואם לא היו חייבין לא היו קורין כנ"ל. אבל צ"ע בפוסקים בק"ש של שחרית אם לא קרא עד אחר שלש שעות אי אין עליו חיוב:

בתוס' ד"ה מאימתי כו' וגם ראי' מדרב הוי מצלי כו' לכאורה קשה הא רב ס"ל כר' יהודה דמפלג המנחה לילה היא א"כ אכתי אין ראי' מכאן לדידן [דנוהגין להתפלל תפלת מנחה אפי' אחר פה"מ כרבנן] לכן נראה לפרש דהר"י לא ס"ל כלל כר"ת ומחלק בין תפלה לק"ש דאף לר"י דמפלג המנחה ואילך אינו זמן תפלת מנחה מ"מ לאו לילה היא לק"ש א"כ הוכיח שפיר. אכן המהרש"א ז"ל הכריע דראי' זו קאי על דברי ר"ת כמ"ש ברא"ש וכן הוא בלשון חי' הרשב"א ולפ"ז לק"מ:

בא"ד אומר ר"ת שהיו רגילין לקרות ק"ש קודם תפלתם כו'. פשוט נראה דקאי על תפלת המנחה. אך במעדני יו"ט הקשה דלפ"ז קשה להבין ס"ד דירושלמי ע"ש ולכן פי' על תפלת ערבית ע"ש שנדחק. ובחי' הרשב"א משמע בהדיא דקאי על תפלת המנחה אבל לא נראה כן בירושלמי ע"ש. אכן בפנ"י בחלק רביעי בקונטרס אחרון חולק ע"ד המעדני יו"ט הנ"ל והכריע דקאי על תפלת המנחה ע"ש. וכדבריו מבואר בחי' הראבי"ה ובסמ"ג (חלק עשין סי' י"ח) ע"ש. אולם בשבלי הלקט ה' תפלה (סי' מ"ח) מבואר כפי' המעדני יו"ט]:

בד"ה מברך כו' ודוקא בביהכנ"ס שלהם כו' בסוה"ד אלא בלילה. כמדומה דלשון זה ט"ס הוא דהא וודאי בק"ש דלילה איירינן הכא. וצ"ל בדוחק שהיו נוהגין בזמניהן להיות קורין ק"ש דלילה בעוד היום קצת. אך בל"ז אין מובן למה להו להוסיף זה ומנ"ל דבלילה גם האידנא צריכין להמתין ולקמן (ו) בתוס' ד"ה המתפלל משמע דדוקא בביהכנ"ס שלהם צריך להמתין בלילה וכן כתב בתר"י בשם הר"ח ע"ד הרי"ף דמיירי בתפלת ערבית ע"ש. אך בטוש"ע או"ח (סי' צ') מבואר דבלילה צריך להמתין גם בביהכנ"ס שלנו כמ"ש התוס' כאן]:

דף ב:

בגמ' ש"מ שיעורא דעני לחוד ושיעורא דכהן לחוד לכאורה הי' נראה דלפ"ז שוב הדרינן למאי דהוי ס"ד דעני ובני אדם חדא נינהו כדי שלא להרבות בשיעורין. ובזה מיושב מה שהקשו התוס' ד"ה קשיא דר"מ [דאין לומר דבנ"א וכהן חד שיעורא היא דא"כ ר"מ היינו דר"ח כיון דבנ"א ועני ג"כ חדא היא וכמ"ש בחי' הרשב"א]. וכן הי' נראה לפרש בכוונת רש"י לקמן ד"ה קשיא מ"ש בפשיטות דשיעורא דבני אדם מאוחר מכהן היינו משום דמסקינן דעני מאוחר ובנ"א ועני חדא נינהו. אכן מדברי התוס' לעיל ד"ה מאימתי

שכתבו דאנן סמכינן אשיעורא דבני אדם נכנסין להסב משמע דהיא מוקדם משיעורא דכהן. אח"כ ראיתי בחי' הרשב"א שדוחה מה"ט דברי התוס'. אכן נראה להביא ראי' לשיטת התוס' בזה דהא חכמים דפליגי אדר"מ דיהיב שיעורא דבנ"א מייתי ראי' מהאי קרא דכתיב ואנחנו עושים במלאכה כו' ואומר והי' לנו הלילה וכו' ומסקינן בגמ' דאתו להוכיח דלילה מתחיל מצה"כ ולא מקודם. א"כ משמע דלת"ק דידהו היינו ר"מ דיהיב שיעורא דבנ"א הלילה מתחלת קודם צה"כ א"כ ע"כ דשיעורא דבני אדם מוקדם משל כהן כנ"ל:

דף ג.

בגמ' תניא אמר ר"י כו' ושמר לי על הפתח. פי' רש"י והמתין. וי"ל נמי כפשוטו משום דבחורבה צריך שמירה כדלקמן בסמוך. וכ"כ בס' חפץ ה'. וקצת משמע מלשון הרמב"ם שהביא בהלכות תפלה (פ"ה ה"ו) דאין מתפללין בחירבה. לבד מה שהביא בה' רוצח ושמירת נפש (פי"ב ה"ו) דאסור לכנוס לחורבה. משמע דמפרש דר"י ידע הך ברייתא דאין נכנסין לחורבה. וכדמשמע מלשון הברייתא דלקמן מפני ג' דברים אין נכנסין משמע דכלל ידוע הוא שאין נכנסין. אלא דהכא איירי בחורבה חדתי ובדברא דליכא אלא משום מזיקין [ובזה מדויק לשון הגמ' מפני מה נכנסת לחורבה זו. דאפי' לחורבה זו חדתא וקאי בדברא לא הי' לך לכנוס]. ובהא סמך ר"י לכנוס משום דשלוחי מצוה אין ניזוקין הואיל ונכנס כדי להתפלל. והודיע לו אליהו ז"ל דגם להתפלל אסור לכנוס. ומשום הכי הוצרך הרמב"ם להשמיענו גם בדיני תפלה ועי' מ"ש בכ"מ ובלח"מ שם]. וא"ש נמי הלשון מפני מה נכנסת. וצ"ע שם ברמב"ם שלא הביא החילוקים דלקמן בתרי וכשרי ובחורבה חדתי ע"ש:

שם בגמ' בכל יום ויום ג"פ אומרת כך. משמע דביום ג"כ נחלק לג' משמורות. ואפשר דבלילה דמדה"ד שולטת לכן אמר יושב ושואג לשון זכר וביום איפכא [שמנהמת כיונה לשון נקבה] אלא שאין לי עסק בנסתרות. ובמהרש"א תירץ באופן אחר דבאמת יושב ושואג אלא דבני אדם אינם שומעין אלא הבת קול ע"ש. אבל לשון אומרת כך לא משמע כמהרש"א:

בתוס' ד"ה הי' לך להתפלל כו' מסקו דתפלה קצרה היא הביננו. וקצת קשה דהא הביננו צריך ג' ראשונות וג' אחרונות ומעומד דוקא (כדאיתא לקמן (ל.) ע"ש] א"כ צריך כוונה דעיקר כוונה היא באבות ומה השיב לו הי' לך להתפלל תפלה קצרה. וכן מצאתי קושיא זו בס' אור לו בציון. ונ"ל דגם התוס' מודים דהיכא דבאמת א"י לכוין הוי כמו במקום סכנה. דהא אם אינו אומד דעתו שיוכל לכוין באבות אמרינן לקמן (לד:) דלא יתפלל.

וכיון דיבטל כל התפלה הוי כמקום סכנה דמתפלל תפלה קצרה. אך כן הוא כוונת התוס' דאין דין המתפלל בדרך להתפלל ת"ק אלא הביננו והיינו היכא דיכול לכוין כנ"ל וצ"ע בפוסקים. וכ"מ בב"י או"ח (סי' ק"ו) ובשו"ע שם (סעי' א') דבהביננו הואיל דאין בה אריכות דברים כל כך יכול לכוין מעומד משמע דאם אינו יכול לכוין בה לא יתפלל גם הביננו]:

דף ג:

בגמ' ואיכא דאמרי כו' ל"א אלא בד"ת וכ"ש מילי דעלמא. ואין מובן לשון לא אמרן. דמשמע לכאורה דלהאי לישנא במילי דעלמא אפי' דבריו של מת אסור. אבל אין לזה טעם דמידי היא טעמא אלא משום כבודו של מת ודברים הצריכים לו כבודו היא. וי"ל עוד למ"ש התוס' דדוקא תוך ד"א אסור ומשמע דדייקו הכי מלשון בפני המת. א"כ י"ל דללישנא בתרא דוקא ד"ת אינן אסורין אלא בפני המת דהיינו תוך ד"א אבל מילי דעלמא גם חוץ לד"א אסור. [אך לגי' הרי"ף והרא"ש לא נצרכה אלא לד"ת לק"מ. וכן לפ"מ שהגי' המהרש"ל אפי' לד"ת משמע דאין לחלק בין ד"ת למילי דעלמא]:

והנה הרא"ש ריש פ"ג כתב דאיירי חוץ לד"א היפוך מ"ש התוס' כאן. ועי' בש"ג ובמע"מ שהאריכו לבאר כוונתו. אבל בתוס' הרא"ש הנדפס מחדש מפורש כוונתו ע"ש. שהקשה מאי כ"ש מילי דעלמא הא בד"ת שייך לועג לרש כדאי' לקמן (י"ח.) דמה"ט אסור לקרות בתורה בבית הקברות והא לא שייך במילי דעלמא. וע"ז תי' דהכא איירי חוץ לד"א דליכא משום לועג לרש אלא משום כבודו אסור. ובכהאי גוונא שפיר הוי כ"ש מילי דעלמא. וא"כ לפ"ז מתפרשין שפיר דברי הרא"ש הנ"ל דס"ל דלישנא קמא ולישנא בתרא בחד גוונא מיירי. ולכן גם לדידן דקיי"ל כלישנא קמא מ"מ איירי בחוץ לד"א. ובזה נראה דהרא"ש חולק על התוס' דלשיטת התוס' פליגי בהכי הני תרי לישני דללישנא קמא איירי דוקא תוך ד"א משום לועג לרש וללישנא בתרא אף חוץ לד"א מיירי הא דמילי דעלמא. לכן אמר לא אמרן כדכתיבנא. (דהא דאמר בפני המת דמשמע דוקא תוך ד"א אסור לא אמרן אלא בד"ת כנ"ל אבל במילי דעלמא אפי' חוץ לד"א אסור]. ומה שהקשה הרא"ש מאי כ"ש היא י"ל דד"ת מפני ביטול תורה לא אסרו אלא משום לועג לרש ותוך ד"א דוקא אבל מילי דעלמא מטעם כבודו אסור ובכל גווני וצ"ע בפוסקים. ובד"ת מה שהתירו דבריו של מת י"ל דברים הצריכים לקבורתו ופטירתו (כמ"ש בשו"ע יו"ד (סי' שד"מ סעי' ט"ז) צרכי קבורתו והספד]. או מה שחידש הוא בחייו נקרא גם כן דבריו של מת וכן כ' בס' אור לו בציון:

דף ד.
בגמ' ר"א אמר כו' וה"ק משה לישראל למחר כחצות הלילה כי האידנא כו'. לא מצאתי שום פי' לדברי גמ' אלו. היכן מצינו שאמר מרע"ה זאת לישראל והלא לפרעה אמרו. וגם היתכן שאמרו בליל י"ג הלא פרשת החודש אמר להם קודם עשור לחודש א"כ יהי' פרשה זאת שהתרה לפרעה במכת בכורות מאוחר לפרשת החודש. והלא אחר מכת חושך קרא פרעה למשה ואז א"ל לא אוסיף ראות פניך כו' כמבואר בפרשה (ומיד נאמרה לו פרשה זו בעמדו לפני פרעה כמ"ש רש"י שם] וצ"ע אך בפנים יפות שם בפסוק נטה ידך פי' דאה"נ דמכת חושך הי' אחר עשור לחודש ע"ש]:

דף ד:
בגמ' ואב"א קרא ושניהם מקרא אחד דרשו כו' וקשה כמ"ש בס' פנ"י הא תפלה דרבנן ואפי' להרמב"ם דעיקר תפלה דאורייתא מ"מ הזמן היא דרבנן. מיהו לדעת הרמב"ם י"ל דהכי ילפינן מה ביום כשאדם בא להתפלל יקרא מקודם ק"ש ויסמוך גאולה לתפלה כמו כן בלילה ולאידך מ"ד איפכא [דכמו ביום ק"ש סמוך למטתו כן בלילה] אך עיקר נראה דהיא אסמכתא:
שם בגמ' דאילו במיכאל כתיב כו' א' מן השרפים. וכ' בתוס' הרא"ש ותימא דביומא (ל"ז.) אמרינן וכן מצינו בשלשה מלאכי השרת שבאו אצל אברהם מיכאל באמצע כו' והכא קרי לי' שרף. ובהגדה ש"פ משמע מדאמרינן אני ולא מלאך אני ולא שרף דמלאך לחוד ושרף לחוד ע"ש מה שתי' דזימנין קרי לי' הכי כו'**כן מבואר ברמב"ם (פ"ב מה' יסוה"ת ה' ז') דכולם נקראים מלאכים וכמ"ש המפרש שם דמלאכים הוא שם הכולל לכל. וכן צ"ל בהא דאי' בחולין (צ"א:) ג' כתות של מה"ש כו' ואחת אומרת קדוש ה' צבאות אע"ג דבקרא כתי' שרפים עומדים כו' וקרא זא"ז ואמר וגו'. ובזה ניחא מה שאומרים בסדר קדושה ש"ס שרפי קודש ובקדושת כתר אומרים מלאכים המוני מעלה וע"כ צ"ל כנ"ל:** והי' נראה לומר דכיון דתרתי מינייהו מלאכים הם נקט להו בגמ' בשם מלאכים שכולל הכל כיון דבגבריאל וברפאל לא מצינו שנקראו שרפים. ובזה יש לפרש ג"כ הא דגבי אברהם קרי להו קרא אנשים ובלוט מלאכים ע"ש ברש"י (פ' וירא) ובמד"ר שם. ולהנ"ל י"ל דבאמת לפעמים נקראו מלאכים ג"כ בשם אנשים אך היכא דמצי למיקרי להו מלאכים טפי עדיף לי' ובלוט כבר הלך לו מיכאל כדאי' בזוה"ק (פ' וירא ד' ק"ו:) שנשאר עם השכינה (וכן במד"ר וירא (פ' נ') דמיכאל אמר בשורתו ונסתלק ורפאל הלך להציל את לוט] שפיר נקראו מלאכים אבל באברהם לא כתיב מלאכים הואיל והי' גם מיכאל עמהם שנקרא שרף להכי עדיף טפי לקרותן בשם אנשים [אך למאי דאי' בגמ' (ב"מ פ"ו:) דמיכאל הלך להציל את לוט אי אפ"ל כן. וצ"ל כמ"ש רש"י]:

דף ה.
בגמ' ואין עוף אלא תורה שנאמר התעיף עיניך בו כו'. וקשה דהא התעיף קאי על העין ולא על התורה. ועי' מ"ש מהרש"א. ולולי פי' רש"י י"ל איפכא דבני רשף יגביהו לענוש הפוסקין מד"ת והמבטל מדברי תורה נקרא עוף והכוונה ואין עוף אלא תורה היא שאין נקרא עוף אלא המתעיף עינו מד"ת. וי"ל בזה המשך הפסוק אדם לעמל יולד היינו עמלו של תורה ובני רשף מענישין הפוסק מעמלו של תורה. וממילא משמע דהעוסק בתורה בדילין ממנו והי' מיושב טפי המשך הלשון מאי דמקשי לי' ר"י לר"ל הא אפי' תשב"ר יודעין כו' אלא כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק כו'. וקשה מה אלא כיון דמילתא אחריתי היא ולהנ"ל א"ש דגם זה מוכח בפסוק דבני רשף כמ"ש לעיל] ולהכי מקשי לי' למה דריש מהאי קרא מה דפשוט בתורה וטפי הו"ל לדרוש להחמיר וכדמצינו [ג"כ בהא דכתיב] נאלמתי דומי כו'. ולפי' רש"י י"ל נמי דר"י חידש לן לדרוש הפסוק להחמיר כנ"ל ור"ל הוי דריש לי' כפי' רש"י:
שם בגמ' אמר רבא ואיתימא ר"ח אם רואה אדם שיסורין באין כו'. נראה לפרש המשך סוגית הגמ' דכיון דאמרי' לעיל דכל העוסק בתורה יסורין בדילין ממנו. והרי אנו רואין דיש מי שעוסק בתורה ויש לו יסורין. ע"ז מסיק דהם יסורין של אהבה ואינם מבני רשף דלעיל:
שם בגמ' אלו הם יסורין של אהבה כו' שנאמר ברוך אלקים אשר לא הסיר כו'. כי אלקים הוא מדה"ד. ואעפ"כ לא הסיר תפלתי כו' הם יסורין של אהבה כנ"ל:

דף ה:
בגמ' תנא לי' ההוא סבא משום רשב"י כו'. נראה דההיא קובר את בניו דהכא היינו שמתו לו בנים בחייו אבל עוד נשאר לו בן ליורשו. ולהכי אין צורך לומר דר"י דאמר בתר הכי דבנים אינם יסורין של אהבה פליג אההיא דרשא דמסתמא קיבלו מההיא סבא. אלא דלקמן איירי בדלית לי' כלום. הגם דבל"ז למאי דמשני מזבח כפרה הוי יסורין של אהבה לא הוי מיושב ג"כ. מ"מ בס"ד דגמ' תקשי כנ"ל וצ"ל כמ"ש. ובזה מיושב מה שהקשה בס' עץ יוסף מהאי דרשב"י אהא דאמר ר"י משמי' דרשב"י (ב"ב קט"ז.) מי שאינו מניח בן ליורשו הקב"ה מלא עליו עברה כו'. ולמ"ש א"ש דקבורת בנים כפרה הם מ"מ כשאין מניח שום בן עונש יש בדבר כנ"ל. והא דלא משני הגמ' בסמוך דהא דאר"י דין גרמא דעשיראה ביר היינו בשהניח בנים ליורשו משום שידעו דר"י לא הניח כלל בנים כדמשמע שם בב"ב ג"כ וע"ש:
שם בגמ' גלי' לדרעי' ונפל נהורא. פי' רש"י גלי' ר' יוחנן לדרעי'. וקצת הי' נראה לפרש דר"א גלי' לדרעי' דלהכי קא בכי על ההיא שופרי' דבלי בעפרא. מיהו גם לפי' רש"י

יש לפרש שפיר לפי מה שנראה בענין הבכי' שהיא על שבצלם אלקים עשה את האדם וכיון דמשמע בב"מ (פד.) דשופרי' דר"י הוי נמי מעין שופרי' כו' עד מעין שופרי' דאדם הראשון ע"ש. להכי ע"י שראה שופרי' דר"י נתעורר לבכות אהאי שופרא דבלי בעפרא כנ"ל:

שם בגמ' אי משום תורה דלא אפשת כו'. נראה לפרש עפ"י הסוגיא בב"מ (פד.) דכשבא ר"א בן פדת דהוא סתם ר"א לר"י לכל מילתא דהוי אמר ר"י א"ל ר"א תניא דמסייע כו' ונתעצב ר"י על ר"ל שבפלפולו נתרחב הלכה ע"ש. א"כ נראה דלא אפיש ר"א בדינים חדשים להיות סלקי לי' שמעתתא אליבא דהלכתא דזה תליא בסייעתא דשמיא כדאיתא בסוטה (ז:) וע"ז אמר לו אחד המרבה כו' כיון שנתכוין לשם שמים ועמל בתורה אין לו להתעצב ע"ז כנ"ל:

שם בגמ' ר"ה תקיפו לי' כו' הא קא גניב לי' כולי' כו'. לכאורה נראה דוודאי ידע ר"ה דגניב לי' מן הזמורות יותר מהמגיע לו. (וכן מבואר במרדכי (בב"ק פ"ג) דחלילה לו לר"ה לעכב מספק ע"ש] ואעפ"כ חייבוהו חכמים לתת לו חלקו. וצ"ל הטעם דכיון דלקח שלא ברשות גניבה בעלמא היא והי' לו לתובעו לד"ת וחלקו צריך לתת לו. ולא אמרינן בכה"ג עביד אינש דינא לנפשי' לעכב את של חבירו בידו. אכן צ"ע בזה לדינא וגם עכ"פ אין מיושב על זה המשל דאמרי אינשי בתר גנבא כו'. ע"כ נראה יותר דר"ה לא ידע בבירור שמגוף הזמורות גנב האריס יותר מחלקו אלא הי' יודע שהרבה יותר מחלק הזמורות הי' גונב ממנו תמיד. ולכך אין הדין לעכב חלקו כיון שבזמורות עצמן עדיין לא קיבל חלקו. ובעבור שהוא גנב א"י להפסידו כדמסיק המשל כנ"ל. אכן במרדכי שם הוכיח מכאן דל"א עביד אינש דינא לנפשי' אלא ליקח אותו דבר עצמו שגזלו ממנו. אבל הכא אע"ג שלקח אריס זמורות יותר מחלקו מ"מ לא הי' ר"ה רשאי ליקח ממנו זמורות אחרים עבור תביעתו. וכ"פ הרמ"א בחו"מ (סי' ד') וע"ש בתומים שהאריך בזה]:

בתוס' ד"ה והאמר כו' ואי משום בנות כו'. ותמוה דאכתי כמה צדיקים הי' שלא הי' להם בנות ג"כ. ובתוס' הרא"ש מסיים ותו דיהושע לא הי' לו בנים ואי משום בנות כו' וכן הגי' הב"ח בתוס'. ואכתי לא נתישב קושיא ראשונה מכמה צדיקים (שלא הי' להם אפי' בנות]. אך יש לישב לפי גירסא זו ע"פ הידוע דכמה צדיקים שבאין בעיבור הגלגול לעוה"ז וכבר הי' להם בנים. ולכן אין להקשות מכמה צדיקים שרואין שאין להם בנים. אבל מיהושע שנאמר עליו בגמ' שלא הי' לו בנים בעבור העונש כו' משמע שלא הי' לו מעולם הקשו שפיר וע"ז כ' ואי משום בנות:

דף ו.
בגמ' תניא אבא בנימין אומר כו' במקום רנה שם תהא תפלה פי' רש"י בבהכנ"ס כו' בנעימת קול ערב. וי"ל עוד כי תפלת רבים אף הבקשות נקראו רנה ושבח וכבוד ברוב עם הבאין לבקש ממלכו של עולם על צרכיהם. או י"ל כפשוטו לשון רנה על הרמת קול שיש ברוב עם. גם יש לפרש כי באמת התפלות שנסדרו בכל יום הם שבח להבורא ית' ונקראו רנה. והמכוון בכאן על תפלה של יחיד שמבקש את הנצרך לו לפי השעה וכשכולל עצמו בבקשת הרבים בבהכנ"ס נשמע בקשתו ג"כ כדכתיב אל הרנה ואל התפלה כנ"ל:
שם בגמ' עשרה קדמה שכינה ואתיא תלתא עד דיתבי. פי' רש"י קודם שיהיו כל העשרה. ולפי פשט לשון הגמ' הי' נראה לפרש שקדמה קודם התחלת התפלה תיכף כשבאו עשרה. ובתלתא עד דיתבי לדין וכדאמרינן בעלמא אימתי התחלת דין משיתעטפו הדיינין ופי' רש"י שם כשפותחין בדין מאימת השכינה, ע"ש פ"ק דשבת (י' ועי' מ"ש לקמן:

דף ו:
בגמ' אמר ר"י בשעה שהקב"ה בא בביהכנ"ס ואינו מוצא שם עשרה וכו'. עי' במהרש"א מ"ש כדאמרינן לעיל שהקב"ה מצוי בביהכנ"ס ועשרה המתפללים שם שכינה שרוי' ומסיק שם דבעשרה קדמה שכינה ואתיא יע"ז אמר בשעה שהקב"ה מקדים עצמו לב"ה למצוא שם עשרה דרגילים שם ולא מצא כו"]. ואין דבריו מובנים לפע"ד מכמה טעמים. חדא דוודאי הא דאמרינן דבעשרה קדמה שכינה. היינו כשיבואו אח"כ אבל כשגלוי לפניו ב"ה שלא יבואו למה יקדים עצמו לבוא. וגם מה דמשמע בדבריו דבהכ"נ ותפלת עשרה חדא מילתא היא אין מובן. ולפע"ד נראה דהא דאמרינן לעיל הקב"ה מצוי בביהכנ"ס היא אף שלא בשעת תפלה כדאשכחן במגילה (כט.) בכנישתא דשף ויתיב בנהרדעא. ומשום הכי פלגינהו בגמ' לעיל לב' דרשות מהאי קרא דכתיב בעדת אל א' על בהכנ"ס וא' על תפלת עשרה. ועל הא דבהכנ"ס קאמר הכא כשבא ואינו מוצא עשרה באותו יום דוודאי אם כבר התפללו או יבואו עוד לזמן תפלה לא מיירי והא דאמר ולא מצא שם היינו בבהכנ"ס זה לא מצא היום עשרה כנ"ל. (וכן משמע במגילה (ה.) ברש"י ד"ה עשרה בטלנין ובר"ן שם]. ומצינו בזוהר (פ' תרומה ד' קל"א.) דאי אשכח חד ובתר הכי אתיין כולהו אתפייס בהדי' ע"ש דדריש הכי מדכתיב ואין איש ולא ואין עשרה. ולפ"ז מ"ש הכא ולא מצא עשרה היינו שרואה שלא יבואו גם אח"כ להשלים העשרה. מ"מ כ"ז דוקא בבהכנ"ס כמ"ש. אבל אין מזה ראי' על כל עשרה שמתפללין דהא אפשר לפרש. קדמה שכינה ואתיא קודם התפלה כשכבר נכנסו כולם וכמ"ש לעיל:

שם בגמ' כל הקובע מקום לתפלתו כו'. לפי ששיבח מקודם תפלה בציבור בבהכנ"ס. אמרו כאן דגם המתפלל בביתו כשקובע מקום מיוחד לתפלה יש שם הכנה. כמו שיש זכות הצטרפות הרבים כן יש הצטרפות הרבה זמנים מה שמתפלל בכל יום ויום במקום זה המיוחד חל הארת הקדושה שם. ולכן אסור לשנות המקום כענין שבא הקב"ה בבהכנ"ס ואינו מוצא עשרה דכועס. לכן אמר אלקי אברהם בעזרו שהי' יחיד כי לא הי' שם שום עובד ה' כמותו לצרף אתו וכמו כן כשאדם יודע ומבין תועלת עצום בהתפללו בפ"ע כשקובע מקום הוא בעזרו כנ"ל:

דף ז.

בגמ' וכמה זעמו רגע דכ' רגע באפו חיים ב'. לכאורה הי' נראה דלעולם ליכא ריתחא קמי' טפי מרגע כפשטי' דקרא רגע באפו ומיד חיים ברצונו. אך לפ"ז קשה מ"ש לעיל המתן עד שיעברו פנים של זעם. לכך י"ל דכשגורם החטא אין שיעור לדבר. אלא דמעיקרא אמר מנ"ל דאיכא ריתחא ומביא ראי' מקרא דזועם בכל יום. ועל זה שאל כמה זעמו בכל יום אבל לא קאי על שעת החטא. ומ"מ אפשר ליישב גם פי' הראשון ואין להאריך:

שם בגמ' ופליגי דר"מ כו' אחת לא נתנו לו כו' וחנותי כו' אעפ"י שאינו הגון. א"י פי' דברים אלו מה לא נתן לו כיון שכן דרכיו של הבורא ית' לחון ולרחם למי שיחפוץ אף שאינו הגון. א"כ היא בכלל מה שאמר מרע"ה הודיעני את דרכיך. ומה לא נתן לו הלא הודיעו לו הכל. וי"ל בדוחק שבאמת יש טעם (מה שהקב"ה חפץ לחון ולרחם למי שאינו הגון] והקב"ה רצה להעלים ממנו לכן אמר אעפ"י שאינו הגון אבל עכ"פ קשה מנ"ל מהאי קרא שלא גילה לו הטעם:

דף ז:

בגמ' ואר"י משום רשב"י כו' עד שבאתה לאה והודתו כו' כתב מהרש"א דלא כמתנבאה אמרה כן. וכן לקמן בסמוך בהא דאמרה לאה ראו מה בין כו' הזמין הקב"ה בפי' שלא מדעת לדבר עתידות דהא לא חשיב לאה בכלל הנביאות במגילה (יד.) ע"ש. ואינו מובן לפע"ד דהא להדיא פי' רש"י דאמהות נביאות היו [בחומש (פי' ויצא) בפסוק הפעם ילוה אישי ועי' במזרחי ובגו"א שם]. וגם בדניאל אמרינן בריש מגילה דלאו נביא הוא ע"ש וכמ"ש רש"י שם בחשבון מ"ח נביאים] דאין דניאל בכלל הנביאים שמונין התם בגמ' ע"ש. והלא דניאל אמר כמה דברים ברוה"ק כמפורש בדניאל. אבל הפי' כמ"ש רש"י שם בדניאל שלא נשתלח לישראל בשום נבואה ע"ש. והנהו דחשיב במגילה לנביאים ידעו חז"ל שנשתלחו מהמקום בנביאות אבל בוודאי רוה"ק הי' ללאה ורבקה. וצע"ג על המהרש"א בזה שלא הביא מאמר רבותינו ז"ל האמהות נביאות היו המפורש בבראשית רבה (פ' ס"ז) גבי רבקה וכן (בפ' ע"ב) גבי רחל ע"ש]:

דף ט:
בגמ' אר"ז מאי קרא ייראוך ע"ש ולפני ירח כו' פי' רש"י דלפני ירח קאי על תפלת המנחה. והמהרש"א השיב ע"ז (ופי' דקאי אק"ש דערבית] אבל לקמן בפ"ד (כ"ט:) מוכרחין לפרש כפי' רש"י ע"ש. וכן משמע בשבת בפ' כל כתבי (קי"ח:) דקאי אתפלה: **שם בגמ'** בדוד שאמר ק"ג מזמורים עד שראה במפלתן של רשעים. י"ל הענין עפמ"ש בס' לקוטי תורה בפ' וישלח גבי מנחת יעקב לעשו ובכוונת תפלת מנחה שגי' ק"ג ע"ש. ולכן בכח הק"ג הנ"ל ראה במפלתן של הרשעים כנ"ל:

דף י.
בגמ' ראה במפלתן של רשעים ואמר שירה עי' מהרש"א (לעיל ט':) שהקשה מכאן על מ"ש ז"ל מעשי ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה ע"ש. אבל כבר הקשה כן בזוה"ק בכמה דוכתי ומתרץ כאן קודם דאשתלים קיסטא אבל בתר דשלים כתיב באבוד רשעים רנה ע"ש ח"א (דף ס"א: וקכ"א:) ובכמה דוכתי:

פרק כיצד מברכין

דף לה.
בגמ' מנה"מ כו'. עי' בפנ"י שהקשה היכי הוי ס"ד לומר דהנהו ברכות הוי דאורייתא. ולעד"נ לכאורה די"ל דגם למסקנא דסברא היא מ"מ לא היו חז"ל מחדשין ברכות מדעתם מסברא דנפשא. אלא כיון דלכו"ע מוכח ענין הברכות מקרא דקודש הילולים אע"ג דמהתם ליכא הוכחה לברך על כל המינים בהא שפיר י"ל שהוסיפו מסברא כנ"ל. אבל אי לא הוי מצינו חיוב ברכת הנהנין בתורה לא הוי מתקני רבנן ברכה דליתא דכוותה בדאורייתא. וכעין זה איתא בב"מ (ד.) בסוגיא דהילך ע"ש]. ובזה מיושב מה שהקשו התוס' ד"ה אלא דמיותר האי קרא דהילולים למסקנא ע"ש. ומיושב ג"כ לשון הברייתא מכאן אמר רע"ק אסור לאדם כו' ע"ש. (דאע"ג דלמסקנא סברא היא מ"מ איצטריך נמי קרא כנ"ל). אבל מחיוב בהמ"ז דהוי מדאורייתא אין ראי' לחיוב ברכה לפני' דשאני התם דמזון היא ושייך שביעה וכן לרע"ק דס"ל לקמן (מ"ד.) דאפי' אכל שלק חייב בבהמ"ז אינו חייב אלא כשהוא מזינו ע"ש. וגם י"ל דמדרבנן הוא דמחייב רע"ק בכל המינים] משא"כ בשאר המינים כנ"ל. אך יש לדחות דגם בשאר המינים יש להוכיח מז' המינים להפוס' דברכה מעין שלש הוי דאורייתא] ואין להאריך:
שם בגמ' אם אנשים משמח אלקים במה משמח כו'. לכאורה יש להקשות הא גם אם אומרין שירה על קרבנות בלי נסכים. ע"מ בגוף הנסכים כיון דהוא מצוה ומצוה שפיר משמח אלקים. ועוד דביו"ט כתיב ושמחת לפני ה' כו' והות ביין כדא בפסחים (קט.) ובטוש"ע או"ח (סי' תקכ"ט). ונראה דלק"מ דאי משום מצוה מיוחדת הא בכל הדברים

יש איזה מצוה. ומצות שמחת יו"ט אינו ביין לבד אלא עם בשר ג"כ כמ"ש הרמב"ם (פ"ו מה' יו"ט ה' י"ח) ועי' מ"ש הב"ח (סי' תקכ"ט) דגם התוס' ס"ל הכי]. לכך רוצה להוכיח ענין שירה דהוא שמחה עצומה לאלקים ותלוי רק בהיין מלבד מצות הנסכים כנ"ל:

שם בגמ' ואי נמי יליף גז"ש אשכחן לאחריו לפניו מנין כו' משמע דקאי למ"ד כרם רבעי. והקשו המפרשים דהא גם למ"ד נטע רבעי הי' יכול להקשות כן דלפניו מנין. ולעד"נ פשוט דלכאורה איכא למילף מהך דהילולים ג' דרשות כיון דכתיב הילול בלשון חילול מוכח דאמר רחמנא אחלי' והדר אכלי' ומדכתיב הילולים תרתי י"ל ברכות. ומגוף משמעות] הילולים ג"כ לימוד אחד. וא"כ ידעינן שפיר בין לפניו ובין לאחריו אף דצריך לימוד דאחלי' והדר אכלי' כו' כנ"ל. אולם למ"ד כרם רבעי כיון דהפסוק איירי ביין דהוא דבר הטעון הילול לכך נקטי' בזה הלשון. ואע"ג דידעינן הכי מג"ש ולא צריך קרא. מ"מ כיון דהאמת כן הוא דתלוי בהילו. ודבר הטעון שירה לכך נקט הילול על חילול. לכך אין כאן אלא לימוד אחד על לאחריו כנ"ל ופריך שפיר. אבל למ"ד נטע רבעי כיון דבאמת הפסוק מדבר גם מדבר שאין טעון הילול. א"כ מדכתיב הילולים מוכח עוד דרש. וידעינן שפיר בין לפניו בין לאחריו כנלע"ד ברור ונכון בעזה"י:

שם בגמ' הא לא קשיא דאתיא בק"ו כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כ"ש כו'. שמעתי להקשות דכיון דכשהוא רעב צריך יותר לברך נוקי קרא לחיוב ברכה לפניו ומנ"ל לאחריו. ולע"ד לק"מ דנהי דמסברא כשהוא רעב לא כ"ש. מ"מ לימוד הפסוק צריכין אנו לאוקמא אהא דמצינו בפסוק כגון לאחריו דמצינו בבהמ"ז. דע"כ יש טעם מה דבהמ"ז כתוב בתורה ולפניו נלמוד בק"ו. וכיון שיש כאן ריבוי יותר מסתבר לאוקמא אמה דמצינו [כיוצא בו מפורש בכתוב דהיינו לאחריו] אע"ג דלפניו חמור יותר וזה ברור לדעתי:

עוד י"ל בפשיטות דלכאורה יש ללמוד כל ברכות דלאחר אכילה בבנין אב מבהמ"ז הכתוב בפירוש. אך דיש לחלק דדוקא במידי דסועד ומזין צריך ברכה כגון פת. וא"כ י"ל דכיון דאיכא קרא לרבות חיוב ברכה אע"ג די"ל דאתי לרבות לפניו דחמור משום הק"ו כנ"ל. מ"מ יש לנו ללמוד שוב לאחריו ג"כ מבהמ"ז. כיון דהשתא ידעינן דצריך ברכה ושייך ענין ברכה גם במידי דלא זיין למה נחלק ביניהם לענין לאחריו. וקאמר שפיר ממ"נ אי קאי אלפניו נלמד לאחריו מבהמ"ז כנ"ל. ואי קאי אלאחריו נלמד לפניו מק"ו כנ"ל:

עוד י"ל דרך פלפול קצת. די"ל דהאי ק"ו כשהוא שבע כו' שייך דוקא במידי דבר שביעה דהאדם צריך להם. שפיר י"ל כיון דחסר לו הדבר כשהוא רעב וודאי צריך ברכה. אבל פירות דגם זולתן יוכל אדם לחיות ואין צריכין לו אע"ג שנהנה מהם מ"מ אין ק"ו

מלאחריו כנ"ל. וא"כ ל"ק דנוקים קרא על לפניו כיון דבפירות אין לפניו מעלה מלאחריו כנ"ל. והכי היא פי' לשון הגמרא דפריך דנוקי קרא דוקא רק לאחריו והיינו מטעם דעיקר ברכה לאחריו כדכתיב ואכלת ושבעת וברכת כמ"ש התוס'. ואהא משני שפיר ק"ו פי' דבבהמ"ז איכא ק"ו כנ"ל. וא"כ מסברא יש לאוקים קרא אלפניו ולאחריו דמאי חילוק. דלולי הק"ו גם במזון לא הי' חיוב לברך אלא לאחריו. ומשום הכי פרכינן דנימא בפירות ג"כ כן דוקא לאחריו כמו דמצינו בבהמ"ז דמפורש לאחריו. ואהא משני כיון דבמזון ג"כ אין חילוק בין לפניו ולאחריו שוב גם בפירות מוקמינן אתרוייהו כיון דכתיב סתמא כנ"ל:

שם בגמ' ת"ר אסור לו לאדם שיהנה כו' ר"ל רמי כתיב לה' הארץ ומלואה כו'. תיבת לו מיותר לכאורה ונראה כי מצד חיוב מהש"י אין חיוב לברך דהא כתיב והארץ נתן לבנ"א. אולם מצד כי לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה. א"כ כל הארץ והברואים שבתוכה הכל להש"י. א"כ מצד האדם צריך לברך להש"י כיון שהכל ממנו וזהו פי' לו. ומה"ט נראה לע"ד הטעם שאין מברכין ברכת אשר קדשנו במצותיו על בהמ"ז אע"ג דהיא מ"ע דאורייתא. כמו שמברכין על מצות הלל דהוי רק מ"ע דרבנן. והיינו כנ"ל כי אינו מצד הקדושה שקדשנו רק שהוא (מצד השכל הפשוט ושבעת וברכת. וז"ש על הארץ הטובה כו' נתן לך. כי גם שנתן הארץ לנו עכ"ז ע"ז עצמו צריך ברכה ושבח ואף שהוא של האדם כנ"ל. ולא שייך ברכת המצות אשר קדשנו כו' כי אינו מצד הקדושה. רק שנותן הש"י הארץ לבני האדם עי"ז שמכירין שהיא מהש"י ומשבחין ומברכין לו וע"ז הי' כל הבריאה כנ"ל. ומצד ברכות אלו שמברכין בנ"י מיוחד השפע רק לנו וממילא לכל הנבראים ואוה"ע ג"כ:

ז"**ש** כאילו גוזל להקב"ה ולכנס"י. שעי"ז גורם שלא יהי' מיוחד לישראל בפרט ח"ו כנ"ל. וא"ש מ"ש רש"י ז"ל גוזל להקב"ה את ברכתו. ולכאורה הא הוי גוזל ממש כפשוטו כיון דקודם ברכה לה' הוא. ומהרש"א הניח בקושיא. ולהנ"ל אינו קושיא. כי כיון שע"י הברכה נעשה של האדם א"כ גוזל רק הברכה והיינו כנ"ל. כי עיקר רצון הש"י שישפיע ושנכיר טובתו להודות לו ולשבחו. כי כן רצונו. וגוזל ההכרת טובה. אבל גוף הדבר שלנו היא כדכתיב והארץ נתן לבני אדם. ומ"ש חבר היא לאיש משחית. לפי' רש"י לפי שהוא מיקל כו' קשה כי כן הוא גם בכל מצות שהאדם מיקל. ולהנ"ל הפי' היא כי כיון שכל הבריאה הי' כדי להכיר הטובה כנ"ל וכשנהנה בלי ברכה הרי הנאה זו השחתה היא מאחר שלא ניתקן הרצון שהי' בהבריאה כנ"ל. וחבר לירבעם כו'. כי באמת זה כמעט עבודה זרה. מה שא"י להכיר טובה וכאילו יש דבר בלי הויתו ית"ש. כי עיקר ע"ז מה שהולכין אחר שכל עצמו. כי אם יודעין שהכל מהש"י וודאי מאמרו קיים לעד

ונעשה כן עפ"י מאמרו וזה שסמכו ענין להא דשמע מוסר אביך כו'. שלא לזוז מדברי תוה"ק לילך אחר השכל:

וזהו ג"כ ענין מ"ש בגמ' סנהדרין (ק"ב:) דאמר מנשה לר"א מהיכא בעית למישרא המוצא מהיכא דקרים בישולא ושאל לו ר"א מאחר דחכמיתו כולי האי מ"ט קא פלחיתו לע"ז כו'. והיינו שכיון שיודע זאת דעיקר הטעם מהיכא דקרים בישולא. והוא הטוב ביותר. וזהו הטוב בא ע"י עשיית האדם ומברכין ע"ז לברר שגם עשיות האדם בא מהש"י. וזהו עיקר אמונה כמ"ש מורי זקני ז"ל על (דברי הירושלמי שהביאו התוס' בשבת (ל"א.) ד"ה אמונת] שמאמין בבורא עולם וזורע ועי"ז מתקן כל עוה"ז השפל במה שמכירין בדבר טבעי שהיא מהש"י ממשיך הדברים להש"י וזהו אמונה שהיא לשון המשכה וע"ז הי' כל הבריאה. וזהו ממש היפוך ע"ז ולכך שאל מאחר דחכמיתו מ"ט כו'. וזהו דמסיק סברא היא אסור לאדם כו' כי ע"ז נברא כל הנאת עוה"ז להמשיכם להש"י כנ"ל:

וזהו שהתחיל תנא דמתניתין כיצד מברכין כי ענין הברכות דבר פשוט וקבוע בכל איש ישראל. וכמ"ש התוס' לעיל דלא שייך להקשות תנא היכא קאי ע"ש. וזהו ענין מעילה כאן כי עיקר הקדושה שיש בהמאכל היא המשכה הנ"ל. ולכן לאחר הברכה נעשה מצותו ועיקר המכוון ואין מועלין בו עוד וזהו ענין הלימוד מדכתיב קודש הילולים. דקתני לעיל מכאן אמר רע"ק אסור לאדם שיהנה כו'. אע"ג דלפי מסקנת הגמ' נראה דלא ילפינן מהתם דחייב לברך אלא מסברא. אולם כנ"ל שכמו שאמרה תורה ערלה ורבעי והיינו שקודם הנאת האדם מהאילן יהי' הראשית להש"י מקודש ועי"ז נמשך כל האילו להחי"ת כי מוכח בכל הנאות עוה"ז להיות הראשית להש"י והיינו לשבח מקודם להש"י וזה מצותו העיקר כנ"ל:

פרק אלו דברים

דף נב.

ברש"י ד"ה גזירה שמא יטמא משקין שנפלו באחורי הכוס. ובסמוך בדברי ב"ה פי' רש"י הטעם גזירה שמא לא יהיו הידים נגובות. ולכך בתוך הסעודה אין לחוש שהידים נגובין ()כמ"ש התוס' שהרי אדם מנגב ידיו יפה קודם אכילה] ע"ש ד"ה אין כלי. וטעמא דב"ש דאסור להשתמש בכלי שאחוריו טמאות דאמרינן לקמן (ע"ב) דחיישי לניצוצות פי' רש"י ג"כ שיטמאו המשקין מן הכוס ע"י הניצוצות שמנתזין לאחוריו ויטמאו את הידים. אבל ב"ה ס"ל דאין חוששין לניצוצות וא"כ הכוס נקי מבחוץ. ודוקא קודם אכילה יש לחוש דמשום הנטילה אין הידים נגובין. וכן הוא שיטת התוס'. אבל בתר"י ז"ל פי' טעמא דב"ש מפני ששוטפין את הכוס מבחוץ קודם השתי'. ולפ"ז צ"ע דגם בדברי ב"ה

י"ל טעם זה ולמה להו לפרש טעמא דב"ה משום שאין הידים נגובין יפה ע"ש. גם בפי' גזירה דניצוצות יש לו שיטה אחרת דלא כפי' רש"י ע"ש (שכתבו שמא יתערבו טיפות מהמשקה שעומד אחורי הכוס עם מה שבתוך הכוס. וכן פי' השטמ"ק):

דף נג:

בגמ' למימרא דבישראל אע"ג דלא שמע כו' וכי לא שמע היכי נפיק. מכאן קשיא לי על מ"ש ה"ר יונה ז"ל לעיל פ' (שלשה שאכלו) גבי אמן יתומה. דכשיודע איזה ברכה מברך ומכוין לצאת וענה אמן כמאן דשמע לי' דמי ויוצא בברכתו אע"פ שלא שמע ע"ש. א"כ מאי פריך הכא דאין ה"נ דבישראל כיון דיודע שמברך על המזון יוצא אף בלי שמיעה. ומוכח מכאן כדעת החולקים שם דלענין לצאת בברכת חבירו בעינן דוקא שמיעה ועי' בב"י או"ח (סי' קכ"ד) וצ"ע:

פרק הרואה

דף נה:

בגמ' אלא הכי קאמר דחזא ולא ידע מאי חזא. פי' רש"י דלאדם טוב מראין לו חלום טוב ועד שלא יקיץ משתכח ממנו כו'. וקשה לפי' זה דא"כ צ"ל הא דתניא כל שנותיו של דוד לא ראה חלום טוב יהי' הפי' ששכחו. גם צ"ל לפירושו דהא דאמר ר"ה לאדם טוב מראין חלום רע יהי' ע"י אחרים. והלשון לא משמע כן גם קשה הא דקאמר אלא. לכן לולי פי' רש"י הי' נראה לפרש דהכי קמשני. דהא דאמר ר"ח שלא יבהילוך חלומות רעים היינו דחזא ולא ידע מאי חזא] דע"י שאינו יודע מה הי' החלום שבזה מבולבל ביותר. וכדאמרינן נמי לקמן בסמוך דלחלום רע יש הטבה ואם אינו יודע מה חלם צריך בקשה בשעת דוכן. והשתא אתי שפיר מימרא דאיש טוב ושל דהע"ה כפשוטו דמראין לו חלום רע ומתעורר בתשובה. והדר בי' מהא דתי' מעיקרא לחלק בין ע"י עצמו או ע"י אחרים כנ"ל וא"ש הא דקאמר אלא. אך ברש"י משמע שלא הי' גורס אלא]:

@@@חסר עמוד וחצי מקורי@@@